

5. Cywilizacja Indii i Chin – wykład

I. Cywilizacje Indii

1. Położenie geograficzne i ukształtowanie powierzchni

Indie położone są na subkontynencie Dekan (Płw. Indyjski), który oblewa Ocean Indyjski. Na półwyspie panują zróżnicowane warunki naturalne – występują góry, wyżyny, niziny oraz pustynie. Na półwyspie znajdują się również dwie wielkie rzeki – Indus na zachodzie i Ganges na wschodzie, które umożliwiły powstanie pierwszych cywilizacji. Rzeki były głównymi drogami komunikacyjnymi. Umożliwiły powstanie cywilizacji – pierwsze ośrodki powstały nad rzeką Indus.

2. Chronologia dziejów Indii

Daty	Wydarzenia
2400 – 1500 p.n.e.	Powstaje i rozwój cywilizacja rzeki Indus (Harappa, Mohendžo – Daro)
2000 – 1500 p.n.e.	Najazdy indoeuropejskiego plemienia Ariów i podbój przez nich Płw. Dekan
I tys. p.n.e.	Okres zwalczających się księstw plemiennych
od VI w. p.n.e.	Powstanie licznych królestw
327 r. p.n.e.	Najazd Aleksandra Wielkiego
321 r. p.n.e.	Założenie dynastii Maurjów przez Čandraguptę Maurię.
IV/III w. p.n.e.	Zjednoczenie licznych państw północnych Indii przez Maurjów – powstanie imperium Maurjów
271 r. – 236 r. p.n.e.	Panowanie Aśoki z dynastii Maurjów – szczyt świetności. Po śmierci Aśoki Indie rozpadły się na wiele królestw.
I – II w. n.e.	Zjednoczenie części państw przez Kuszanów
IV – V w.	Władze objęła dynastia Guptów – złoty okres w dziejach Indii zapoczątkowany rządami Čandragupty II
Ok. 500 r.	Upadek państwa Guptów – najazd Hunów

3. Cywilizacja Indusu 2400 – 1500 r. p.n.e.

a) cechy charakterystyczne

- **cywilizacja miejska** – rozwijała się w miastach nad rzeką Indus. Największe z nich to **Harappa** na północy i **Mohendžo – Daro** na południu;
- **ściśle reguły budowy miast** – zwarta zabudowa, ulice przecinały się pod kątem prostym, wydzielona część polityczno – religijna tzw. cytadela, zawierająca magazyny oraz rytualny basen;
- miasta były skanalizowane, a do domów doprowadzona była woda (wodociągi);

b) zajęcia ludności

- **uprawa roli i hodowla zwierząt** – uprawy: pszenica, jęczmień, owies, ryż, bawełna, daktyle, melony, sezam, rośliny strączkowe, len; hodowla : owce, świnie, kozy;
- bardzo wysoki poziom rozwoju **rzemiosła** – ludność wypalała cegły, wytapiała metale, wytwarzała ceramikę (fajans, terakota), wytwarzała tkaniny bawełniane, obrabiała kość słoniową, budowała łodzie i statki, wysoki poziom obróbki kamienia;
- rozwinięty **handel** – wykopaliska dowodzą, że ludność wymieniała towary z cywilizacją Mezopotamii, Iranem, Egiptem i Tybetem. Sprowadzano muszle, miedź, cynę, kamienie szlachetne i półszlachetne. Eksportowano drewno, bawełnę, kość słoniową, lapis lazuli, biżuterię;

c) **system polityczny** – wykopaliska archeologiczne nie potwierdzają istnienia pałaców i świątyń. W każdym mieście cytadela otoczona murem z budowlami publicznymi: basenem, spichlerzami, platformą do młócenia zboża

- d) **osiągnięcia** – umiejętność budowy budowli z wypalanej cegły, budowa systemów irygacyjnych oraz budowli hydrotechnicznych – kanalizacja i wodociągi, własne pismo (nieodczytane glify), wytwarzanie biżuterii, pieczęci stemplowych, tworzenie figurek i rzeźb z ceramiki, brązu i kamienia, znali koło garncarskie i transportowe, własny system miar i wag oparty na wielokrotności liczby 2, stosowali dziesiętny system pomiaru długości i znali dziesiętny system zapisu liczb.
- e) **upadek cywilizacji Indusu** – cywilizacja zanikła około 1500 r. p.n.e. Przyczyny: ogromne wylewy rzek, zastój polityczny i ekonomiczny kraju.

4. Cywilizacja Ariów

a) powstanie cywilizacji Ariów 2000 – 1500 r. p.n.e.

Ariowie – lud indoeuropejski, który przywędrował do Indii z obszaru dzisiejszego Afganistanu i Iranu. Ariowie falami osiedlali się na Płw. Indyjskim od 2000 – 1500 r. p.n.e. i podbili zastaną tam ludność narzucając im swoje obyczaje, język, system społeczny oraz polityczny.

b) panowanie Ariów w Indiach 1500 – 500 r. p.n.e. – okres wedyjski.

Nazwa pochodzi od ksiąg religijnych zwanych Wedami, spisanych w sanskrycie (język), z których czerpiemy wiedzę o tym okresie. O podboju Indii opowiada najstarszy zbiór tekstów religijnych – *Rygweda*. Ariowie stworzyli cywilizację typu wiejskiego.

c) system polityczny Indii za panowania Ariów

- Ariowie nie stworzyli jednolitego państwa. Byli podzieleni na plemiona, które rywalizowały ze sobą. Obszar zajęty przez plemię był podzielony na okręgi i wioski,
- na czele każdego plemienia stał król (radża), któremu pomagały dwa zgromadzenia: wyższe i powszechne
- król stanowił prawo, miał władzę sądowniczą i wojskową

d) system społeczny Indii za panowania Ariów – wprowadzili tzw. system kastowy

Początkowo społeczeństwo Indii dzieliło się na 4 warny, które z kolei dzieliły się na kasty. **Warna** – hermetycznie zamknięta grupa społeczna, o zróżnicowanych prawach i obowiązkach. O przynależności do warny decydowało pochodzenie. Warny nie można było zmienić (zakaz małżeństw poza warną). Potocznie system społeczny Indii nazywa się kastowym.

Kasta – zamknięta grupa społeczna, której odrębność jest usankcjonowana prawnie, religijnie i zwyczajowo. (*Szkolny słownik. Terminy i pojęcia historyczne. WSiP*).

- **bramini = kapłani** – mieli prawo studiowania Wed i prowadzenia obrzędów religijnych, nauczali, byli zwolnieni z podatków, otrzymywali darowizny;
- **ksatrijowie = wojownicy** – właściciele ziemscy, dowódcy armii, mieli obowiązek obrony kraju;
- **wajśjowie = wolni chłopci, rzemieślnicy, kupcy** – mieli obowiązek uprawy roli, rzemiosła i handlu;
- **śiudrowie = słudzy, poddani** – zaliczamy do nich ludność podbitą oraz mieszaińców międzykastowych. Mieli obowiązek służenia wyższym warnom, nie mogli posiadać majątku
- poza systemem Warn/ kast znajdowali się **pariasi = niedotykalni, wykluczeni**. Zaliczano do nich trędowatych oraz ludzi uznanych za nieczystych – wykonujących nieczyste zawody: palenie zwłok, myśliwi, kaci, rzeźnicy

e) rządy dynastii Maurjów (324 – 186 r. p.n.e.)

- Indie zostały zjednoczone w IV w. p.n.e. przez Ćandraguptę Maurją, który dał początek imperium Maurjów,
- szczyt potęgi przypadł na rządy Aśoki (271 r. – 236 r. p.n.e.), który rządził nad obszarem dzisiejszych Indii i Pakistanu. Aśoka był wyznawcą buddyzmu i starał się zreformować kraj w duchu tej religii:
 - ✓ wprowadził publiczną opiekę zdrowotną dla ludzi i zwierząt,
 - ✓ wybudował sieć dróg ocienionych drzewami, ze studniami w regularnych odstępach,
 - ✓ wprowadził zakaz zabijania wielu gatunków zwierząt i ptaków,
 - ✓ głosił tolerancję religijną.

Po śmierci Aśoki imperium rozpadło się.

5. Religie Indii i ich charakterystyka

Braminizm	Hinduizm	Buddyzm
<p>Religia politeistyczna (inaczej wedyzm). Bóstwa utożsamiano z siłami przyrody.</p> <p>Indra – bóg wojny, władał piorunami, król bogów,</p> <p>Agni – Ogień</p> <p>Apas – Wody</p> <p>Usas – Świt (bogini poranku)</p> <p>Ratri – Noc</p> <p>Surya – Słońce</p> <p>Vayu – Wiatr</p> <p>Mitra – strażnik porządku społecznego, miał pieczę nad umowami i przyjaźnią,</p> <p>Waruna – Niebo, strażnik porządku wraz z Mitrą</p>	<p>Religia powstała w IV w. p.n.e. z wymieszania braminizmu z religiami ludów niearyjskich Indii. Część starego panteonu straciła znaczenie.</p> <p>Najważniejszymi bogami była triada bóstw: Wisznu, Brahma i Sziwa.</p> <p>Hinduizm wprowadził również kult bogini Matki.</p> <p>Wszystkie bóstwa są przejawami bóstwa najwyższego (Boga) i posiadają liczne awatary.</p>	<p>Twórcą był książę Siddhartha Gautama w VI- V w. p.n.e.</p> <p>Nazwał się Buddą – „Oświeconym”. Początkowo był to system etyczny.</p> <p>Budda odrzucił hinduski system społeczny (warny). Uważał, że urodzenie nie może określać losu człowieka. Człowiek myślą i wolą może kształtować swój własny los. Wszyscy ludzie są sobie równi.</p>
<p>Jedynie bramini (kapłani) mogli składać ofiary, które gwarantowały harmonię i ład. Jedynie oni dysponowali wiedzą religijną.</p>	<p>Bardzo rozwinięta obrzędowość dotycząca zarówno sfery osobistej jak i społecznej.</p> <p>Przykłady : kąpiele rytualne w Gangesie, codzienna wizyta w świątyni, głośna recytacja modlitw, pielgrzymki do świętych miejsc, uczestnictwo w świętach religijnych</p>	<p>Wszecławiat podlega tylko prawom naturalnym , a jedynym autorytetem jest doświadczenie.</p>
<p>Wiara w pośmiertną wędrówkę dusz – reinkarnację , umacniała porządek społeczny Indii (warny).</p>	<p>Wiara w boskie pochodzenie krowy – całkowity zakaz zabijania.</p>	<p>Wierzył w reinkarnację, która powoduje cierpienie. Celem człowieka powinno być osiągnięcie nirwany – wyzwolenie się od cierpienia i przerwanie cyklu reinkarnacji.</p>
	<p>Przekonanie, że religia jest kompleksem zasad moralnych, których przestrzeganie gwarantuje odwieczny porządek rzeczy. Do zasad tych zaliczamy: prawdomówność, czystość, powstrzymanie się od przemocy, brak zawiści, wewnętrzna dyscyplina, współczucie, cierpliwość, tolerancja.</p>	<p>Jest to możliwe tylko dzięki ćwiczeniu umysłu i przestrzegania licznych zasad etycznych. Cnoty buddyjskie: uczciwość, życzliwość, radość, równowaga ducha, współczucie, wyrzeczenie się wszelkiej przemocy.</p> <p>Trzy zasady: słuszne słowo, słuszne działanie, słuszny sposób życia</p> <p>Pięć zakazów: nie wolno zabijać, kłamać, brać tego czego się nie otrzymało, popełniać cudzołóstwa, pić alkoholu</p>

6. Osiągnięcia cywilizacji Indii

- a) pismo – Ariowie stworzyli własny system pisma. Ich językiem był **sanskryt**. Spisano w nim wspaniałe dzieła literackie:
- **Rygweda** – zbiór hymnów religijnych ,
 - epejeje **Mahabharata** (opowiada o rywalizacji między rodzinami królewskimi Kaurawów i Pandawów) i **Ramayana** (opowieść o królu Ramie, który chce uwolnić swoją żonę Sitę z niewoli demona Rawany)
- b) nauka – dziesiętny zapis cyfrowy zwany dzisiaj arabskim, doskonale rozwinięta astronomia: potrafili przewidzieć zaćmienia, znali planety w Układzie Słonecznym, wiedzieli, że Słońce to gwiazda
- c) technika i rzemiosło – opracowanie produkcji cukru trzcinowego, wytop i obróbka żelaza,
- d) architektura – budulec kamień, drewno, cegła. Budownictwo sakralne miało charakter monumentalny. Świątynią ind ujską jest **stupa** (kopiec).

II. Starożytne Chiny

1. Warunki naturalne starożytnych Chin

- a) Cywilizacja chińska rozwinęła się nad dwoma wielkimi rzekami: Huang – ho (Żółta rzeka) i Jangcy – ciang (Niebieska rzeka). Rzeki nanosiły żyzny muł, dzięki któremu uzyskiwano wysokie plony. Stanowiły jednocześnie zagrożenie – często zmieniały bieg i powodowały powodzie.
- b) uprawiano: ryż, pszenicę, jęczmień
- c) hodowano: owce, kozy, bydło, trzodę chlewną, drób, jedwabniki

2. Historia Chin

Daty	Wydarzenia
IV tys. p.n.e.	Założenie państwa chińskiego przez mitycznego Żółtego Cesarza.
XXIII – XVIII w. p.n.e.	Panowanie legendarnej dynastii Xia.
XVIII w. – XI w. p.n.e.	Pierwsze państwo chińskie. Rządy dynastii Shang – pierwszej dynastii historycznej. Na czele państwa stał król „Syn Niebios” – zwierzchnik armii i najwyższy kapłan
Ok. 1600 r. p.n.e.	Pierwsze zabytki pisma chińskiego.
XI w. p.n.e. – VIII w. p.n.e.	Rządy dynastii Zhou (Czou). Wykształciła się arystokracja i system lenny.
VIII w. p.n.e.	Rozpad Chin na ok. 200 miast – państw
V – III w. p.n.e.	Okres walczących królestw
221 r. p.n.e.	Zjednoczenie państwa chińskiego przez władcę królestwa Qin (Cin) i utworzenie cesarstwa przez Szy – huang – ti (pierwszego cesarza). Narzucono wszystkim ten sam system miar i wag, a państwo połączono siecią dróg. Rozpoczął budowę Wielkiego Muru.
202 r. p.n.e. – 220 r. n.e.	Rządy dynastii Han. Po upadku dynastii Han państwo podzieliło się na trzy królestwa.

3. System społeczny

Spółeczeństwo podzieliło się na klasy w okresie rządów dynastii Zhou:

- a) **wen** – umiejący pisać – odgrywali najważniejszą rolę w społeczeństwie
- b) **mong** – wolni rolnicy, stanowili najliczniejszą część społeczeństwa
- c) **gong** – rzemieślnicy
- d) **shang** – kupcy, stanowili najmniej liczną i najniższą klasę społeczną.

4. System polityczny w okresie cesarstwa

Na czele państwa stał cesarz „Syn Niebios” posiadający nieograniczoną władzę, który musiał być sprawiedliwy i musiał przestrzegać zasad moralnych. Rządził przy pomocy rozbudowanej

administracji. Urzędnicy podlegali mu i byli przez niego mianowani. O awansie decydowała wiedza i umiejętności, zdane egzaminy a nie pochodzenie. Było to państwo wysoko biurokratyzowane.

5. Systemy filozoficzne

Taoizm	Konfucjonizm
Tworcą: Lao – cy VII / VI w. p.n.e.	Twórcą : Kung fu – cy (Konfucjusz) VI/V w.pn.e.
<p>Poglądy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ świat, na którym żyjemy istnieje wiecznie, ale nikt go nie stworzył; nie ma istot nadprzyrodzonych ▪ człowiek powinien postępować zgodnie z tao – prawami natury, które rządzą wszechświatem ▪ poznanie tao umożliwia medytacja, a nie dyskusja ▪ „Ci którzy wiedzą, nie mówią, a ci którzy mówią nie wiedzą”. 	<p>Poglądy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ człowiek jest dobry z natury, ▪ człowiek powinien działać na rzecz całej społeczności i wypełniać swoje obowiązki wobec rodziny i państwa ▪ społeczeństwo będzie żyć w harmonii jeżeli rządzić będą rozumni, którzy będą ją sprawować ku pożytkowi wszystkich ▪ by powstało idealne społeczeństwo każda jednostka musi się uczyć i opanować zasady postępowania, przestrzegać określonej etykiety ▪ człowiek powinien szanować rodziców, urzędników i władcę; być im posłuszny

6. Osiągnięcia cywilizacyjne Chin

- a) pismo – piktograficzne, później ideograficzne; pisano na deszczułkach bambusowych, na papierze i jedwabiu za pomocą pędzelka i tuszu. Chińczycy uważali kaligrafię za sztukę. Cechą pisma chińskiego była bardzo duża ilość znaków (min. 5 tys.)
- b) nauka – bardzo wysoki poziom astronomii; znali położenie planet, potrafili obliczyć zaćmienia Słońca i Księżyca, wysoki poziom medycyny – ziołolecznictwo i akupunktura,
- c) technika i rzemiosło – Chińczycy umieli wytwarzać papier i jedwab, mieli bardzo wysoki poziom obróbki metalu – głównie brązu. Od VI w. p.n.e. umieli wytapiać żelazo, a już na początku n.e. potrafili je odlewać (wyprzedzili Europejczyków o 1500 lat). Opracowali metodę zdobienia metalurgicznego (filigrany). Wytwarzali porcelanę z kaolinu (1100 lat przed Europejczykami). Wynaleźli kuszę, druk (w tym ruchoma czcionkę), igłę magnetyczną. Potrafili mumifikować ciała. Bardzo wysoki poziom tkactwa. Wynaleźli również broń palną i sztuczne ognie używając prochu.
- d) architektura – budowa Wielkiego Muru, który ostatecznie liczył 3450 km i jest widoczny z kosmosu